Концептуальна структура посібника: ключові поняття

Ключові поняття у ОДГ/ ОПЛ – інструменти для активного громадянина

Зосереджуючись на поняттях, посібник базується на класичному дидактичному підході до громадянської та інших галузей освіти. Поняття були взяті з теорії, однак у викладанні та навчанні вони не створюють систематичної теоретичної структури. До певної міри вони відбираються, виходячи з корисності засобів для того, хто навчається.

Поняття є когнітивною структурою, що надає можливість учням інтегрувати нову інформацію у багатозначному контексті та можливість більш легко запам'ятовувати (конструктивістське навчання). Це особливо стосується фактів та явищ, які в іншому випадку учні мають вивчити напам'ять. Поняття також є корисними для розуміння прочитаних газет та прослуханих новин як аспект, що стає важливим, оскільки пов'язаний з поняттями демократії, влади, конфлікту та відповідальності. Дані поняття є важливими в освіті та інформуванні громадян. Однак вони не тільки складають структуру когнітивного навчання; вони також впливають на розвиток цінностей та навичок. Ці зв'язки відображені в усіх темах даної книги, що далі буде показано детальніше.

Учні, які навчилися ставити питання, керуються ключовими поняттями ОДГ/ОПЛ, будуть більш підготовленими до роботи з новою інформацією та новими проблемами у майбутньому (навчання впродовж життя). Навчання, що базується на поняттях (понятійне навчання), також готує учнів для більш розгорнутого навчання на академічному рівні, де вони можуть вивчати теорію, що генерує самі поняття.

Як учні розуміють та використовують ключові поняття?

Процес мислення та навчання передбачає багато роботи в контексті взаємодії конкретного з абстрактним. Поняття є абстрактним, узагальненим продуктом аналізу та переконання. Учні можуть усвідомлювати поняття, використовуючи два підходи - дедуктивний та індуктивний. Дедуктивний підхід передбачає знайомство з поняттям, представленим у лекції або в тексті, а потім застосовується до чогось конкретного, наприклад певного прикладу або досвіду. Індуктивний підхід передбачає інший шлях - від конкретного до абстрактного. Читач побачить, що всі теми даної книги загалом наслідують індуктивний шлях.

Ключові поняття посібника розвинуті з конкретних прикладів – нерідко історій або т. зв. кейсів. Коли учні оговорюють, які з прикладів належать до загальних, їм важливо знайти поняття, що допоможе підбити підсумок узагальненим аспектам. Учитель вирішує, як і коли вводити нове поняття.

Поняття є засобами розуміння учнями нових тем. Чим частіше вони використовують поняття, тим краще вони розуміють їх, тим тіснішими будуть взаємозв'язки (когнітивна структура). Чим більше навчання передбачає вивчення ізольованих фактів, які необхідно вивчити напам'ять, тим більше учні можуть пов'язувати та усвідомлювати нову інформацію, розуміючи, що вони вже розробили ці поняття самі.

Як може бути адаптований даний посібник?

Теми описують перші з двох важливих кроків навчання, рухаючись від конкретного до абстрактного. Вони надають засоби для вчителів та учнів, щоб вони самі вирішили, як їх застосовувати. Це другий крок від абстрактного назад до конкретного. Змінюватись можуть не лише інтереси та потреби учнів, а й також інституціональна структура та освітні традиції залежно від країни. Такою є відправна точка в адаптації даного посібника.

Теми даного посібника пропонують засоби, що підтримують розвиток політичної грамотності, формування навичок, розвиток ставлень. Вони не стосуються конкретної ситуації у тій чи іншій країні, в той чи інший час, однак читач буде знаходити пропозиції для учня та вчителя щодо збирання матеріалів, які пов'язують зміст певних тем із контекстом їх країн. Видавці та перекладачі, так само як і вчителі, повинні це мати на увазі. Оскільки в кожній країні існують свої певні традиції

демократії, що випливають із культурних традицій та суспільного розвитку, кожна країна має розробити свою версію ОДГ/ОПЛ, враховуючи освітню та шкільну систему, інституціональну структуру політичної системи, аспекти політичного життя та процесів прийняття рішень.

Які ключові поняття включені до даного посібника?

Карта понять, представлена нижче у вигляді концентричних кіл, демонструє, яке з ключових понять включено до кожної з тем ОДГ/ОПЛ. Участь у демократичній громаді в ролі активних громадян є основним завданням ОДГ/ОПЛ, що відображено в ключовій позиції даної концепції.

У наступному колі зображені три елементи демократії: права, відповідальність та правосуддя. Вони виходять із трьох взаємопов'язаних та важливих умов, що необхідні для успішного досягнення демократії.

Громадяни повинні мати гарантії, активно використовувати права людини та давати їм можливість участі у процесах прийняття рішень – наприклад, право голосувати за свободу висловлення, свободу преси, рівність права та право більшості. Демократія – це конкуренте поняття: існує конкуренція між інтересами ідей та цінностей, з одного боку, і цінних товарів та злиднів. Однак можливість впливати на процес прийняття рішень в умовах конкурентного економічного ринку розподілена нерівномірно, і водночас у суспільстві існує нерівний розподіл благ та можливостей. Все це є політичним аспектом, що означає, як і до якого ступеня результати економічного та соціального розподілу повинні бути відкориговані (соціальна справедливість). Громадяни можуть застосовувати свої права для захисту інтересів, однак жодне суспільство не може вижити, якщо його члени не бажають піклуватись один про одного або про спільні інтереси (відповідальність). Такий короткий опис показує, що поняття не можуть бути самі по собі, вони пов'язані з іншими та повинні бути збалансованими, перш ніж бути зрозумілими.

Інші поняття, що зображені у других колах, пов'язані з цими базовими поняттями - кожен різними шляхами.

Карта ключових понять з питань Освіти для демократії громадянства / Освіти прав людини

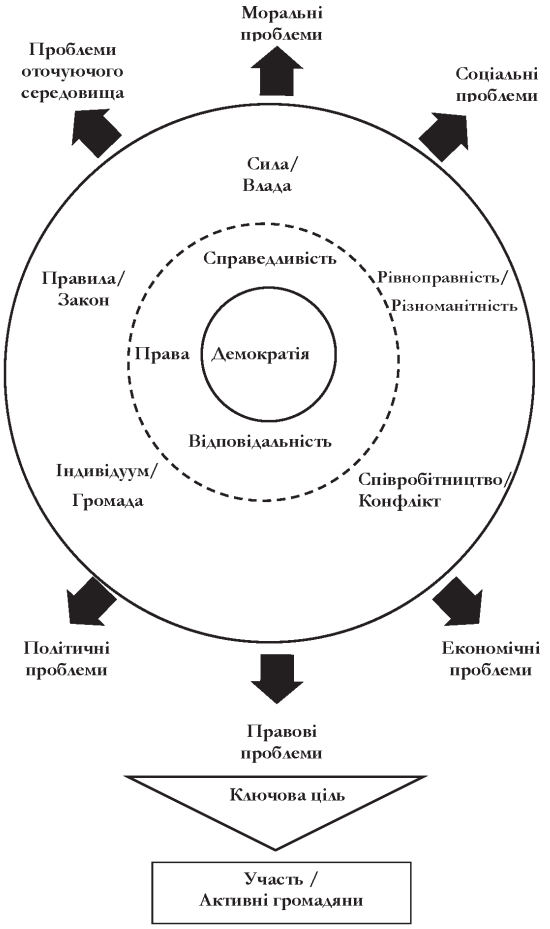

Стрілки, що спрямовані назовні, вказують на те, що всі ці поняття можуть бути використаними у зв'язку з аспектами різного порядку – моральними, соціальними, економічними, правовими, політичними та навколишнього середовища.

Ключові поняття та навчальні виміри ОДГ/ОПЛ

Ключові поняття пов'язані як з основною тематикою посібника, так і з трьома вимірами у ОДГ/ОПЛ, що були описані у вступі. Наступна таблиця демонструє, що теми торкаються того, як навчати через демократію та права людини і для них. Також таблиця показує, як і чому теми угруповані під чотирма назвами та належать до ключових аспектів ОДГ/ОПЛ.

1. Індивідуальність та громада.

2. Взяття відповідальності.
3. Участь.
4. Сила та влада.

Впорядковані під цими заголовками теми складають курс. Частина 1 починається з індивідуальності та далі фокусується на суспільстві – соціальній взаємодії, стереотипах, різноманітті, плюралізмі та конфлікті. У частині 2 розглядаються аспекти того, хто повинен брати відповідальність у суспільстві. У частині 3, тема 7 (Шкільна газета) наголошено, як дана тема веде до вироблення вміння бути активним у суспільстві – а в даному випадку – в шкільному суспільстві. Частина 4 розглядає закон, законодавство та політику як на загальному рівні, так і в контексті шкільного парламенту.

Тема № з/п	Назва	Ключове поняття ОДГ/ОПЛ	Навчання про-через-для демократії та прав людини		
			"про"	"через"	"для"
Частина 1: Особистість та громада					
1	Стереотипи та упередження. Що таке ідентичність? Як я переконую інших, як вони мене сприймають?	Ідентичність. Індивідуальність та громада	Взаємне сприйняття. Стереотипи. Упередження. Індивідуальність та групова ідентичність	Переключаємось на перспективи	Розпізнаємо та обговорюємо стереотипи та перспективи
2	Рівноправність. Чи є ти більш рівноправним, ніж я?	Рівноправність. Дискримінація. Соціальна справедливість	Дискримінація в суспільстві. Рівноправність як фундаментальне право людини	Розуміння різниці та подібності. Переходимо до перспективи жертв дискримінації	Робимо виклики дискримінації. Моральне розмірковування
3	Різноманітність та плюралізм. Як люди можуть жити разом у мирі?	Різноманітність Плюралізм. Демократія	Плюралізм та його обмеження. Рівні права та освіта. Захист уразливих осіб та груп засобами договорів з прав людини	Толерантність. Фокус більше на аспектах, ніж на людях	Демократична дискусія. Дослідницькі дебати. Переговори
4	Конфлікт. Що робити, якщо ми не згодні?	Конфлікт. Мир	Ситуація успішного вирішення конфлікту Бажання, потреби, компроміс	Ненасильство	Шестиступенева модель вирішення конфлікту
Частина 2: Беремо відповідальність					
5	Права, свободи та відповідальність. Які наші права та як вони захищені?	Права. Свободи. Відповідальність	Базові потреби. Бажання. Людська гідність Відповідальність та захист прав людини	Усвідомлення особистої відповідальності	Визначаємо та робимо виклик порушенню прав людини
6	Відповідальність. Яку відповідальність несуть люди?	Відповідальність	Правова, соціальна, моральна відповідальність. Роль НДО у громадянському суспільстві	Моральне розмірковування. Вирішення дилеми (конфлікт і відповідальність)	Беремо власну відповідальність

Тема № з/п	Назва	Ключове поняття ОДГ/ОПЛ	Навчання про-через-для демократії та прав людини		
			“про”	**“через”**	**“для”**
Частина 3: Участь					
7	Шкільна газета. Вивчаємо ЗМІ через створення ЗМІ	Демократія. Публічна думка	Типи друкованих ЗМІ. Призначення нових рубрик	Свобода інформації та висловлення. Планування. Спільне прийняття рішень	Взяття персональної відповідальності за проект
Частина 4: Сила та влада					
8	Правила та закон. Яких правил потребує суспільство?	Правила та закон. Сила закону	Призначення закону. Цивільне право, кримінальне право. Права молодих людей. Критерії хороших законів	Визначаємо чесні закони	Поважаємо закон
9	Уряди та політики. Як потрібно управляти суспільством?	Сила та влада. Демократія. Політика	Форми правління (демократія, монархія, диктатура, теократія, анархія). Відповідальність уряду	Свобода думки та висловлювання. Критичне мислення	Дебатування

Групування тем навколо ключових аспектів дає вчителю більше гнучкості у планування уроку. Питання, що порушуються учнями в одній темі, нерідко пов’язані і з наступною темою, що дає змогу учителю краще відповідати на потреби учнів.

Як показано нижче, всі теми в даному посібнику побудовані на індуктивному підході до навчання. Таблиця показує категорії, пов’язані з цими ключовими поняттями через всі теми (навчання про демократію та права людини). Другий навчальний вимір ОДГ/ОПЛ – розвиток демократичних ставлень та цінностей адресований до Частини 2 – Беремо відповідальність. Тут представлено ціннісний вимір, як у стовпчику “Навчаємо через демократію та права людини”. Третій навчальний вимір ОДГ/ОПЛ – навчання, як брати участь у житті громади (навчання для демократії та прав людини) також адресований до кожної теми. Тема 5 більше спрямована на цей вимір.

Плани уроків включають вставки з концептуальних понять. Тут не тільки пояснюються ключові поняття, а й розглядаються інші поняття, що є важливими для проведення уроків.

Поняття пазл – модель конструктивістського навчання

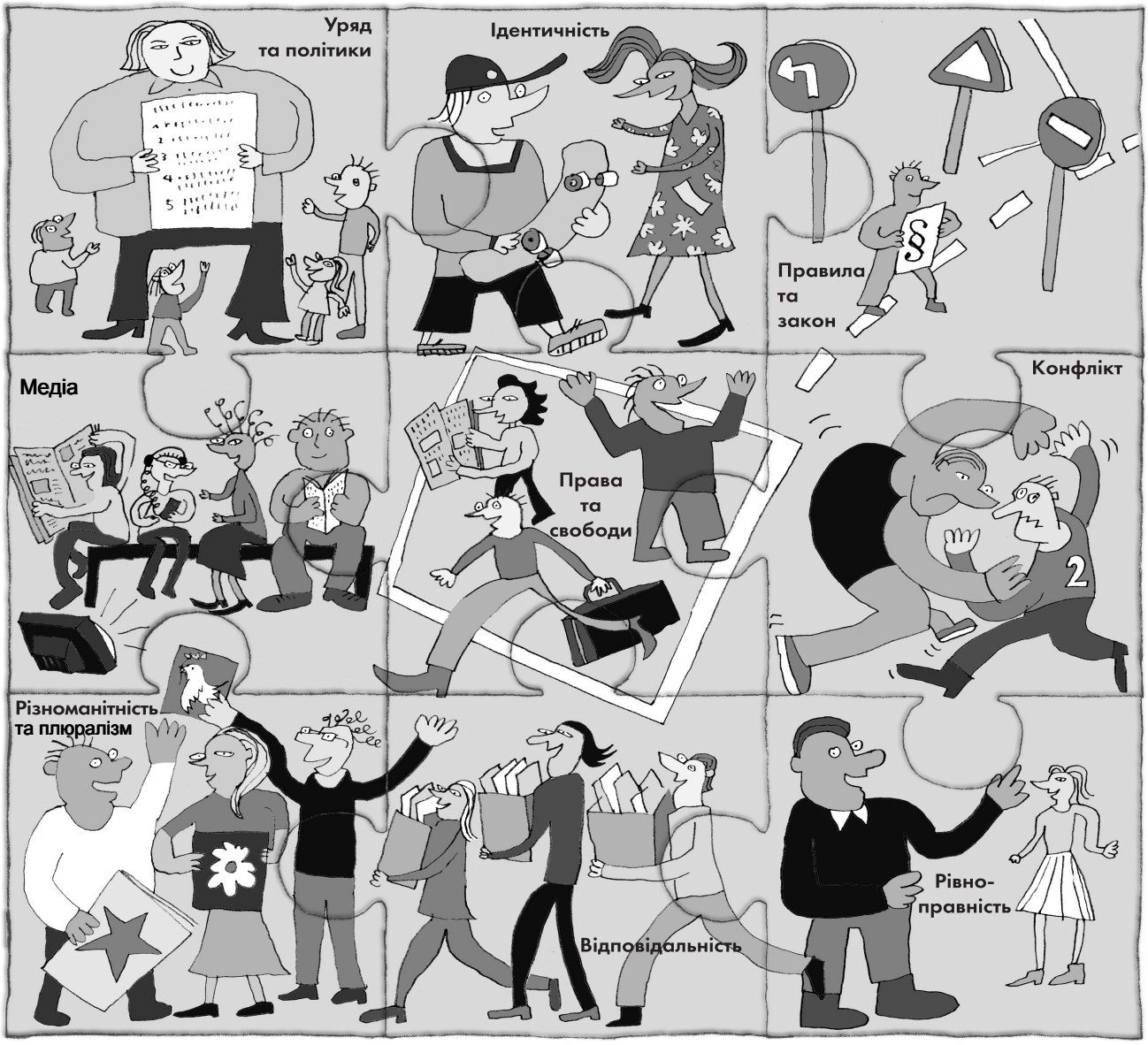

Поняття пазл проходить через книгу як лейтмотив. Пазл з'являється на титульній сторінці кожної теми, зображуючи частину, яка відповідає ключовому поняттю того, що даний урок представляє. Тут наведено дев'ять ілюстрацій, поданих разом у формі пазл. Цей малюнок можна прочитати різними шляхами.

Перш за все текст кожного малюнка робить зрозумілим те, яке поняття ОДГ/ОПЛ представлено ілюстратором Петі Віскеманн. Далі, поєднуючи дев'ять малюнків, пазл вказує, що 9 понять пов'язані між собою різним шляхами та формують одне ціле.

Однак пазл складає для нас враження про те, що комплект понять у посібнику є завершеним сам по собі, і що ніякі інші поняття не можуть бути додані. Якщо ми подивимося з цієї точки зору, то пазл може бути розглянутий як той, що вводить в оману, та не пропонує жодного дидактичного вибору в концептуальній структурі даного посібника.

Дійсно, ці дев'ять понять не формують тісну систему теорії пізнання. Швидше вони обрані тому, що ми відчули їх особливо важливими та корисними. Також цікавим є розуміння того, що таке, наприклад, гроші, влада та ідеологія. Посібник є більше підручником, ніж теоретичним посібником, що є відкритим до адаптації та доопрацювання.

Водночас існує спроба усвідомити, що таке пошук та як конструктивізм рухає процес навчання в намаганнях створити смисл. Учні пов'язують нову інформацію з тією, що вони вже знають та тією,

що вони щойно усвідомили. Пазл може в такому випадку бути прочитаний як символ того, як смисл може створюватись учнем. Учні намагатимуться пов'язати ключові поняття ОДГ/ОПЛ одне з одним. Роблячи це, вони будуть створювати власний пазл у своїй уяві з різними взаємозв'язками та їх особистими порядками елементів. Можливо, вони виявлять прогалини та відсутні зв'язки і будуть ставити питання, що сягають за межі мети та ключових понять книги. Їх результати будуть відрізнятись один від одного, а пазл буде відображати це через демонстрацію поняття в іншому порядку, що відрізняється від діаграми, або таблиці, поданих вище. Учні можуть припускатися помилки, створюючи власні пазли для того, щоб продемонструвати результати роботи в класі. У разі потреби учень або вчитель має виправити їх (деконструкція).

Коли вчитель використовує цей посібник та готується до уроків, він формує ідею і те, як ці поняття пов'язані з нею, а учні мають зрозуміти його.

Як говорить прислів'я, малюнок показує більше, ніж тисяча слів. Таким чином, пазл може сказати читачу багато про ключові поняття даної книги, про здійснення дидактичного вибору та про конструктивістське навчання.

Малюнки підтримують активного читача (метарефлексія)

Цей розділ розповідає про абстрактне – про самі поняття. Автор ставив нелегке завдання – донести зрозуміло свою думку, а читач також має нелегке завдання – зрозуміти цю думку. Такий поділений досвід між автором та читачем має багато спільного із взаємодією між учителем та учнем. Це передусім цікаве відображення спілкування між автором та читачем у розділі. Роблячи це, ми застосовуємо індуктивний підхід, окреслюючи конкретний, спільний досвід для того, щоб досягти проникливості та бути обізнаним у різних галузях, особливо в навчанні та викладанні.

Дослідження довели, що багато читачів даної книги звертають увагу на малюнки та діаграми перш ніж вивчають сам текст. Сила малюнків полягає в їх естетичному відображенні в нашій уяві та їх концентрації інформації. Їх слабкі сторони полягають у тому, що інформація передається невербальним шляхом. Глядач може скласти ідею у своїй уяві, що буде протилежною точці зору автора.

Автор, читач та повідомлення формують трикутник взаємовідношень. У цій структурі один елемент завжди відсутній по відношенню до двох інших. Це означає, що автор не має достатнього контролю над повідомленням, що читач формує у своїй уяві. Так само як учитель не може вирішити, що учень запам'ятає, а що – забуде. Однак, якщо читач зацікавлений та хоче знайти шляхи правильного розуміння малюнків, їх відповідність думці авторів, автор має супроводжувати малюнки текстами та коментарями, що пояснюють та коментують малюнки.

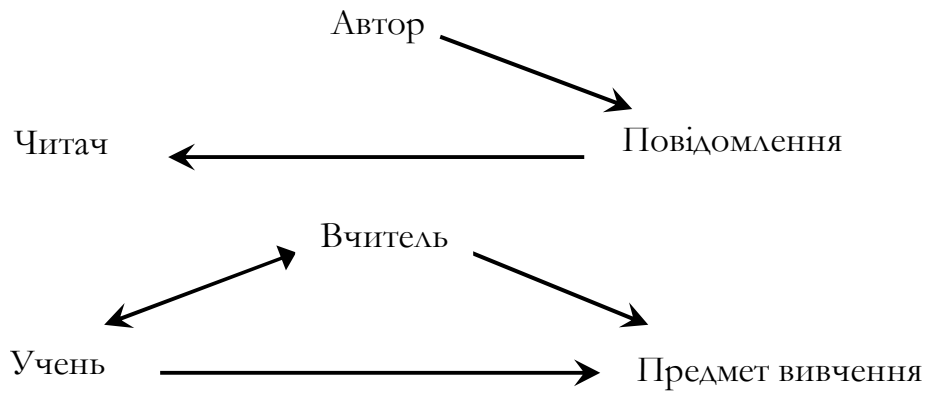

Цікаво порівняти структуру спілкування між автором та читачем з такою ж між учителем та учнями в моделі дидактичного трикутника. Існують структурні аналогії та значні розбіжності.

У двох випадках це трикутна структура, що передбачає те, що жоден елемент чи гравець не домінує над іншим. Автори спілкуються з читачами через посередника – це посібник. Це – один шлях спілкування. Автор та читач рідко зустрічаються особисто, і тому автор рідко отримує зворотний зв'язок. Автор не може завершити контроль над отриманням повідомлення, що відображається у думках читача.

У класі вчитель не має повного контролю над процесом навчання учнів. Однак особистісні стосунки між учнями та вчителем є більшим посередником у процесі навчання.

Дивлячись на малюнок, читач будує повідомлення у своїй уяві та формує очікування, читаючи авторський текст. Можливо, читач з'ясує, що його уявленням малюнка є переконливим, або він здійснить деконструкцію деяких елементів. Малюнки допомагають будувати діалог між автором та читачем, що знаходять відображення у його уяві. Поєднання малюнків з тексту підтримує активного читача-мислителя.

Читання малюнків є ключовим умінням у так званому інформаційному суспільстві, чому й мають навчитись учні. Тому ми пропонуємо, щоб учитель поширив цей пазл між учнями. Пояснення малюнка є завданням для учня та вчителя. Учитель може використати його для ознайомлення учнів зі змістом програми, того, що пропонує даний посібник, або підбиваючи підсумки навчального року. Учні можуть розрізати пазли на частини та переконструювати їх відповідно до програми та змісту того, що відобразилось в їх уяві. Поширюючи їх особисту комбінацію та зв'язки частин пазлу, понять, що вони несуть, учні усвідомлюють власний шлях концептуального навчання. Відображуючи цей досвід на рівні концептуального навчання, вони можуть прийти до розуміння, що свобода думки та висловлювання не є єдиною умовою до демократичного процесу прийняття рішень, цьому також сприяє читання та навчання.